

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЭКОНОМИКАСЫНДА 30 ЖЫЛ АРАЛЫғыНДАғы ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ КӘСІПКЕРЛІККЕ ТИГІЗЕТІН ӘСЕРІ

Корабаева Н. Б., э.ғ.м., оқытушы-дәріскер

Агыбаева Л. Т., 2 курс білімгері

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: nazgul_22_07_80@mail.ru, linara001@mail.ru

Бұл мақалада «цифрлық экономика» ұғымы, атап айтқанда Қазақстан экономикасындағы цифрлық технологияларды дамыту қарастырылады. Цифрлық технологиялардың қазақстандық бизнес сегментіне әсері сипатталады. Қазіргі Қазақстанның цифрлық экономикасын дамытуға ерекше назар аударылды. Қазақстанның цифрлық экономиканы дамыту тәсілдері анықталып, оны Қазақстанда құру жолдары талданды. Жыл сайынғы халықаралық рейтингтердің көрсеткіштеріне сәйкес Қазақстанды цифрландырудың қазіргі заманғы жай-күйінің көрсеткіштерін зерттеуге айтарлықтай назар аударылды.

Тірек сөздер: цифрлық экономика, цифрлық технологиялар, бизнесті цифрлық трансформациялау, жаңа өндірістік философия, бизнес.

В данной статье рассматривается понятие «цифровая экономика», в частности развитие цифровых технологий в экономике Казахстана. Характеризуется влияние цифровых технологий на казахстанский сегмент бизнеса. Особое внимание было уделено развитию цифровой экономики современного Казахстана. Определены подходы Казахстана к развитию цифровой экономики, проанализированы пути ее создания в Казахстане. Значительное внимание было уделено изучению показателей современного состояния цифровизации Казахстана в соответствии с показателями ежегодных международных рейтингов.

Ключевые слова: Цифровая экономика, цифровые технологии, цифровая трансформация бизнеса, новая производственная философия, бизнес.

This article discusses the concept of "digital economy", in particular, the development of digital technologies in the economy of Kazakhstan. The influence of digital technologies on the Kazakhstan business segment is characterized. Special attention was paid to the development of the digital economy of modern Kazakhstan. Kazakhstan's approaches to the development of the digital economy are defined, the ways of its creation in Kazakhstan are analyzed. Considerable attention was paid to the study of indicators of the current state of digitalization of Kazakhstan in accordance with the indicators of annual international ratings.

Key words: Digital economy, digital technologies, digital transformation of business, new production philosophy, business.

Цифрлық экономиканың болашағы мен оның дамуының пайда болатын парадигмасы ресурстарды ақылға қонымды тұтынуға, ғаламшардың экологиясын жақсартуға, адамзаттың өмір сүру ұзақтығын ұлғайтуға және әрине, ғылым саласындағы зияткерлік базаны дамытуға бағдарлануы тиіс. Технологиялар мен бизнес процестер саласындағы инновациялар мемлекеттердің экономикалық дамуының жоғары қарқынын алдын ала айқындай отырып, бәсекелестік күресте көшбасшы күшке айналды. «Цифрлық Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасы ел экономикасын цифрлық трансформациялаудың іргетасы болып табылады.

Жаңа технологиялардың енгізілуіне және олардың барлық жаңа мамандықтарға енуіне қарай барлық қызметкерлерден өз біліктілігін арттырумен ұдайы айналысуды талап етеді.

Қазіргі уақытта цифрлық экономиканың мүмкіндіктері іс жүзінде шексіз және қарқынды дамуды жалғастыруда. Цифрлық және коммуникациялық технологиялар барлық экономикалық, әлеуметтік және саяси салаларды қамтиды. Қазіргі халықаралық корпорациялар цифрландырудың дамуын өз қызметі шеңберінде ғана емес, жалпы әлемдік экономикадағы әлеуметтік-экономикалық табыстың маңызды көрсеткіші ретінде көрсетеді.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының негізгі мақсаты тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу, экономика мен ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, халықтың өмір сүру сапасын арттыру үшін цифрлық экожүйені үдемелі дамыту болып табылады. Цифрлық технологиялар халық пен бизнестің мемлекеттік қызметтерге қол жеткізуін жеңілдету, ақпарат алмасуды жеделдету, жаңа бизнес-мүмкіндіктердің пайда болуы, жаңа цифрлық өнімдер жасау сияқты бірқатар артықшылықтар берді. Қазақстан үшін күтілетін цифрлық дивидендтер мемлекеттің стратегиялық мақсаттарына сәйкес айқындалады және белгіленеді [1, 303-306 б.].

Қазақстан Республикасы қазіргі кезеңде коммуникациялық желілерді дамыту және олардың сапасы бойынша белсенді жұмыс істейді. Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев үкімет отырысында: «Егер біз қазір жұмысты бәсеңдетуге, соның ішінде экономиканы цифрландыру бойынша жұмысты баяулатуға жол берсек, біз бұл маңызды проблеманы жоққа шығаратын боламыз», - деді.

Ел тек өз цифрлық нарығын құру стратегиясын әзірлейді және әлі ашылмаған әлеуеті бар сала болып қала береді.

Сонымен қатар, қазіргі уақытта әлемдік экономикада болып жатқан өзгерістер - бұл, бір жағынан, елеулі сын-қатер, екінші жағынан - Қазақстанның жаһандық цифрлық ортада мамандануын іздестіру және осы негізде дәстүрлі экономиканы жаңғырту бағыттарын қалыптастырыуы үшін жаңа мүмкіндіктер болып табылады. Осылайша, цифрлық экономиканы дамыту аспектілерін және оның Қазақстан Республикасында қалыптасу процестерін кешенді зерделеу, сөзсіз, өзекті ғылыми-практикалық міндет болып табылады.

Соңғы жылдары Қазақстан әлемдік аренада өзінің халықаралық бәсекеге қабілеттілік деңгейін арттыруға және дамыған елдер үшін лайықты сауда әріптесі болуға ұмтылғаннан гөрі, елдегі цифрландыруды дамытуға қаржы және адами ресурстардың айтарлықтай үлкен көлемін салуда. Алайда Қазақстан экономиканың басым секторларының инновациялық дамуында әлі де артта қалып отыр, бұл оның бәсекеге қабілеттілігіне әсер етеді. Мысалы, Дүниежүзілік экономикалық форумның (ДЭФ) деректеріне сәйкес, Қазақстан «инновациялық мүмкіндіктер» тұрғысынан 87-ші орында және Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымының индексында 74-ші орында.

2018 жылы елдің жағдайы Халықаралық электр байланысы одағының Жаһандық киберқауіпсіздік индексі тұрғысынан жақсарды. Халықаралық электр байланысы одағының есебіне сәйкес, Қазақстан 2018/2019 жылдардағы Жаһандық киберқауіпсіздік индексында 40-шы орынды иеленіп, өткен жылғы рейтингпен салыстырғанда 42-ші орынға көтерілді (82-ші орын).

Қазақстан «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасын енгізуде. Бұл бастаманы ел үкіметі ұсынды. Бағдарлама төрт негізгі бағытта іске асырылуы тиіс. Біріншіден, цифрлық инфрақұрылымды дамытуға қолдау көрсететін «Цифрлық жібек жолын» құру бойынша. Екіншіден, бәсекеге қабілеттілікті арттыру үшін бизнестің және басқа секторлардың хабардарлығын арттыру саласында. Үшіншіден, жетілдірілген электрондық және мобильді үкіметтік жүйелердің көмегімен цифрлық үкімет құру бойынша. Бұл үкіметті ашық әрі ашық етуге тиіс. Мемлекеттік қызмет көрсетуге елеулі назар аударылады. Төртіншіден, бағдарлама пайда болған жаңа үрдістер мен атауларға бейім болатын қоғам құруға мүмкіндік беруге

бағытталған; бұл ретте цифрлық экономика үшін қажетті дағдылар дамуда, сандық сауаттылық пен қоғамның барлық деңгейлерінде оқыту артуда [2].

Инновациялар бағытындағы *тағы бір қадам* - жастарға тегін кәсіптік оқыту мен білім беру болып табылады. Қазақстанда бұл адам капиталына салынған инвестиция ретінде қарастырылады. Осылайша, Қазақстан елдің болашақ дамуы үшін сапалы негіз құруға үміттенеді.

Қазақстан үшін цифрландыру мәселелеріне өзінің қатысуын арттыру және жаһандық өндірістік процестерді дамыту барысында оның экономикасын неғұрлым қызықтыратын бірегей мүмкіндіктерді дамыту аса маңызды. Елдің болашаққа дайындығы өндірістің ауқымдылығы мен құрылымын, сондай-ақ трансформация процесін жеделдетуге қабілетті күшті қозғаушы күштерді айқындайды.

2016 жылдан бастап Ұлттық палата Atameken Services жобасын іске қосты. Инфрақұрылым құрылып, TSOP жұмысы аясында 76 қызмет автоматтандырылды. Пилоттық онлайн-режимде 18 000-ден астам қызмет көрсетілді. «Атамекен» ҰКП алаңында «Бизнеске арналған үкімет» жобасын іске асыру сервистік қызметтерді дамытудың одан әрі қадамы болады.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы елдегі интернет-сауданы дамыту үшін кедергілерді жоюға бағытталған кеңейтілген іс-шаралар кешенін іске асырады, бәсекеге қабілеттілікті арттырады. Ұсынылып отырған шараларға тоқталайық. Олар электрондық сауданы реттеуге, электрондық төлемдерді қабылдауға, халық пен кәсіпкерлердің сандық және қаржылық сауаттылығын арттыруға бағытталған. Бұдан басқа, олар инфрақұрылым мен логистиканы дамытуға мүмкіндік береді.

Министрлік 2018-2020 жылдарға арналған электрондық сауданы дамыту бойынша Жол картасын іске асыру шеңберінде жұмыс жүргізуде. Халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру үшін «Зерде» холдингімен, Мемлекеттік корпорациямен бірлесіп «Азаматтарға арналған үкімет», «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ, «Қазпочта» АҚ және жергілікті атқарушы органдар оқу бағдарламаларын әзірледі.

Сонымен қатар, шағын және орта бизнес өкілдерін оқыту «Бастауыш бизнес» жобасы аясында да жүргізілуде. Оқу бағдарламасы «Атамекен» ҰКП-ға да бағытталған. Сондай-ақ электрондық сауданы ақпараттық қолдау бойынша бірқатар шаралар қабылдануда. Отандық телеарналарда бұл қолдау 18 телехабар шеңберінде жүзеге асырылады.

Бүгінде кәсіпкерлердің көпшілігі цифрлық технологияларға баса назар аударуда. Бұл оларға көптеген бонустар әкеледі, серіктестер олар туралы ақпаратты тезірек табады, компанияның бизнес процестері жылдамдатылады. Бұдан басқа, кредит мекемелері тарапынан сенім деңгейі артуда, себебі кәсіпорын неғұрлым ашық.

Онлайн-елге көшу тұрғысынан алғанда шағын және орта бизнес болашақ цифрлық технологиялардың артында екенін түсінуі тиіс. Мейлінше белсенді кәсіпкерлер мұны пайдаланады, себебі серіктестердің немесе қаржы мекемелерінің көпшілігі интернет мәліметтерін жинап, компания туралы пікір қалыптастыратынын біледі. Электрондық цифрлық қолтаңбамен жұмыс, электрондық құжаттармен жұмыс істеу, кәсіпкерлерді қолдаудың онлайн-жүйесімен жұмыс істеу бизнесті тиімді құруға ғана емес, оған деген сенім деңгейін арттыруға да мүмкіндік береді [3].

Қазақстан Республикасындағы цифрландыру мәселесі Президенттің Қазақстан халқына жыл сайынғы жолдауынан кейін көтерілді - енді бұл республиканы үшінші жаңғыртудың бір бағыты. Бағдарламаның өзі «Цифрлық Қазақстан» елдің технологиялық серпілісі үшін басты тәсіл және 2050 жылға қарай Қазақстанға әлемнің ең дамыған 30 елінің қатарына енуге мүмкіндік беретін факторлардың бірі болуы тиіс. Бұдан басқа, бағдарламаның басымдықтарында - шағын және орта бизнесті дамытуға цифрлық сервистерді кеңінен енгізу.

Прагматикалық мақсат - 2021 жылға қарай шағын және орта бизнестің цифрлық секторында шамамен 200 мың жұмыс орнын құру.

Өңірлік қабылдауда бағдарламаны іске асырудың негізгі әсері ретінде мыналарға жауап беруге болады:

1. Қоғамның мәдени өзгеруі, экономикадағы құрылымдық өзгерістер, проактивті мемлекет тұжырымдамасына көшу, Қазақстанның әлемдегі цифрлық бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін жағдайлар жасау;
2. Еңбек өнімділігін арттыру;
3. Электрондық сауда көлемін ұлғайту;
4. Электрондық қызметтердің үлесін ұлғайту;
5. Интернетті пайдаланушылардың санын және цифрлық сауаттылықтың жалпы деңгейін, сондай-ақ жаңа цифрлық салалардағы жұмыспен қамтылған халықтың санын арттыру;
6. Экономиканы одан әрі цифрландыру үшін қолайлы ахуал жасау;
7. Халықтың өмір сүру сапасын арттыру. Өңірлік кәсіпкерлікті дамыту шеңберінде арнайы көрме өткізілді, онда республикалық компаниялардан 30-дан астам сандық жоба ұсынылды [4, 523-526 б.].

Көрменің өзінде көлік, қауіпсіздік, қаржы, денсаулық сақтау және «ақылды қала» жүйесі салалары бойынша жобалар таныстырылды.

Цифрлық экономика олардың көлеміне қарамастан компаниялардың дамуына түрткі болып табылады. Кәсіпорындар өз мүмкіндіктерін талдап, компания құрылымында да, өндірістің өзінде де жаһандық өзгерістерге дайын болғаны жөн. Осылайша, цифрлық экономиканы дамыта отырып, анағұрлым оңтайландырылған өнімге сұраныс артатын болады.

Біздің мемлекетіміз цифрлық сауаттылықты ілгерілету және деректердің қауіпсіздігін қорғауды қамтамасыз ету жөнінде бастама алуы қажет. Жаңа технологияларды жаппай енгізу және цифрлық экономикаға таңдалған жол елге мемлекеттік басқару органдарында, халықты жұмыспен қамтуды қамтамасыз ету саласында жоғары тиімділік пен ашықтықты қамтамасыз етуге, сондай-ақ білім беру және денсаулық сақтау саласындағы сапаны арттыруға, инвестициялық ахуалды жақсартуға мүмкіндік береді. Осы салада жұмыс істейтін мамандар икемді ойлау қабілеті мен жаңасын іске асыра білуі тиіс. Цифрландыру процесі жаңа инновацияларды, тұрақты жаңартуларды, жаңа білікті дағдылар мен кәсіби білімді талап етеді. Қазақстан осы бағытта дұрыс жолды таңдады. Цифрлық экономиканы дамыту - бұл өзінің ауқымы, маңыздылығы және елдің ғана емес, сонымен қатар әрбір компанияның өміріне әсері жағынан теңдессіз жоба.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Сухова, В. А. Цифровая экономика: возможности для стран и способы ее регулирования / В. А. Сухова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2018. — № 21 (207). — С. 303-306. — URL: <https://moluch.ru/archive/207/50579/> (дата обращения: 11.10.2021).
2. Олег Г. Карпович, Балташ Н. Карипов, Аделина Ш. Ногмова «Развитие цифровой экономики Казахстана». — URL: <https://doi.org/10.24975/2313-8920-2020-7-4-485-494>
3. Сапаралиева К. С. Современное состояние цифровой экономики в рамках развития предпринимательства в Республике Казахстан. Научные стремления.- 2018.- 24:143-145
4. Мухин, В. Н. Современные тенденции развития цифровой экономики и ее влияние на предпринимательскую деятельность / В. Н. Мухин. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2020. — № 48 (338). — С. 523-526. — URL: <https://moluch.ru/archive/338/75750/> (дата обращения: 17.10.2021).